

Prompt-gamma aktiváció analitika

Révay Zsolt

Prompt-gamma aktivációs analízis

- gerjesztés: neutronnyaláb
- detektált karakterisztikus sugárzás:
gamma sugárzás
- Panorámaanalízis
  - Elemi összetétel -- elvileg minden elemről
  - Izotópösszetétel -- elvileg minden izotópról
- Mintaelőkészítés nincs
- Roncsolásmentes
  - átlagos összetétel
  - mélységi információ

A PGAA „budapesti” módszere

1. Berendezésépítés, mérésvezérlés

- Alacsonyhátterű mérőhely (MG, BT, RZS, SZL, KZ)
- Spektrumgyűjtő, mintaváltó- és nyalábzárvezérlő (SZL)

2. Spektrum-kiértékelés

- Hypermet (FB), GammaView-GammaFit (SZL), ...

3. Detektor-kalibrálás (BT, FB, MG)

- Hatásfok
- Nonlinearitás

4. Spektroszkópiai adatkönyvtár (RZS)

5. Analitikai módszer (RZS)

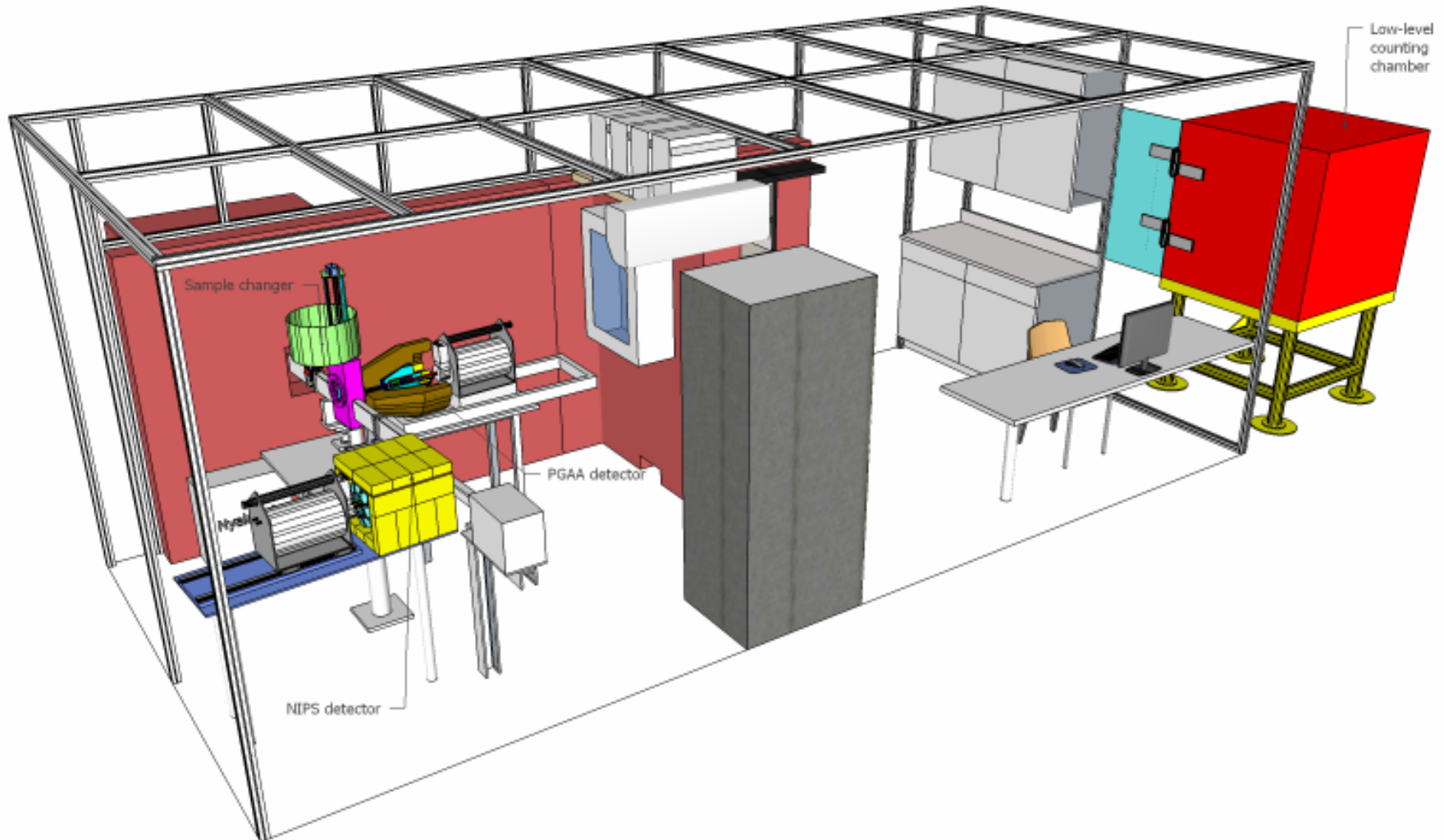
*Molnár Gábor†, Fazekas Béla†, Belgya Tamás, Révay Zsolt,
Szentmiklósi László, Kis Zoltán*

Bevezetve: München, Texas (Lisszabon, ...)

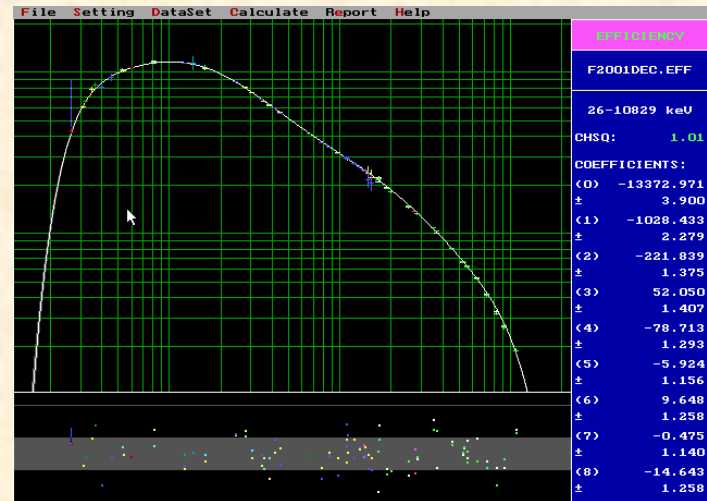
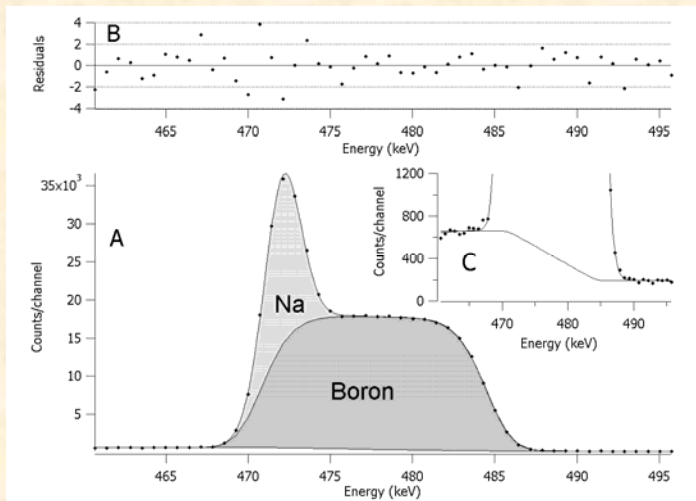
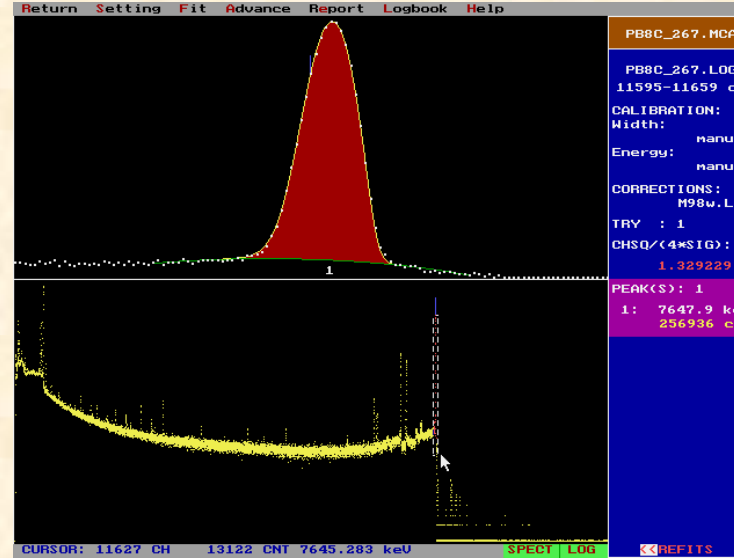
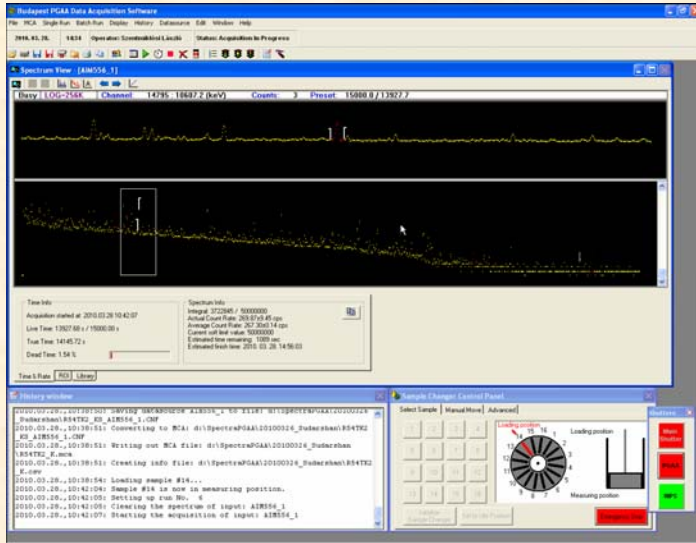
Hypermet: 20—30 eladott példány

Berendezések: München, Argentína, Texas, Lisszabon, Peking?, India?,
Marokkó?, Egyiptom?, Sydney?

1. Berendezés

2-3. Spektrum-kiértékelés és kalibrálás

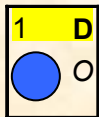

4. Spektroszkópiai könyvtár

1 H 																	2 He				
3 Li CO ₃ , C-F	4 Be *															5 B C, H-O	6 C H	7 N C-D-O, NO ₃	8 O H, Be <u>C</u>	9 F <u>C</u>	10 Ne
11 Na * CO ₃ , C-H-O	12 Mg *															13 Al ** O	14 Si * N O	15 P * O	16 S **	17 Cl <u>C, C-H</u>	18 Ar *
19 K <u>HCO₃</u>	20 Ca * O CO ₃	21 Sc <u>O</u>	22 Ti ** O	23 V <u>O</u>	24 Cr * O-H	25 Mn * O	26 Fe **	27 Co *	28 Ni **	29 Cu * O	30 Zn * O	31 Ga **	32 Ge * O	33 As O	34 Se * O-H	35 Br <u>C-H</u>	36 Kr *				
37 Rb <u>CO₃</u>	38 Sr <u>CO₃</u>	39 Y <u>O</u>	40 Zr O	41 Nb O	42 Mo **	43 (Tc)	44 Ru ** O	45 Rh * C-H	46 Pd *	47 Ag **	48 Cd **	49 In *	50 Sn **	51 Sb <u>O</u>	52 Te **	53 I * <u>C-H</u>	54 Xe <u>F</u>				
55 Cs <u>O</u>	56 Ba OH, CO ₃	57 La <u>O</u>	72 Hf * O	73 Ta * O	74 W <u>O</u>	75 Re * O	76 Os * O C-H	77 Ir * O	78 Pt * O	79 Au * O	80 Hg ** O	81 Tl *	82 Pb **	83 Bi **	84 (Po)	85 (At)	86 (Rn)				
87 (Fr)	88 (Ra)	89 (Ac)																			

2H, 11B, 6Li, 7Li,
13C, 15N, 18O, 235U

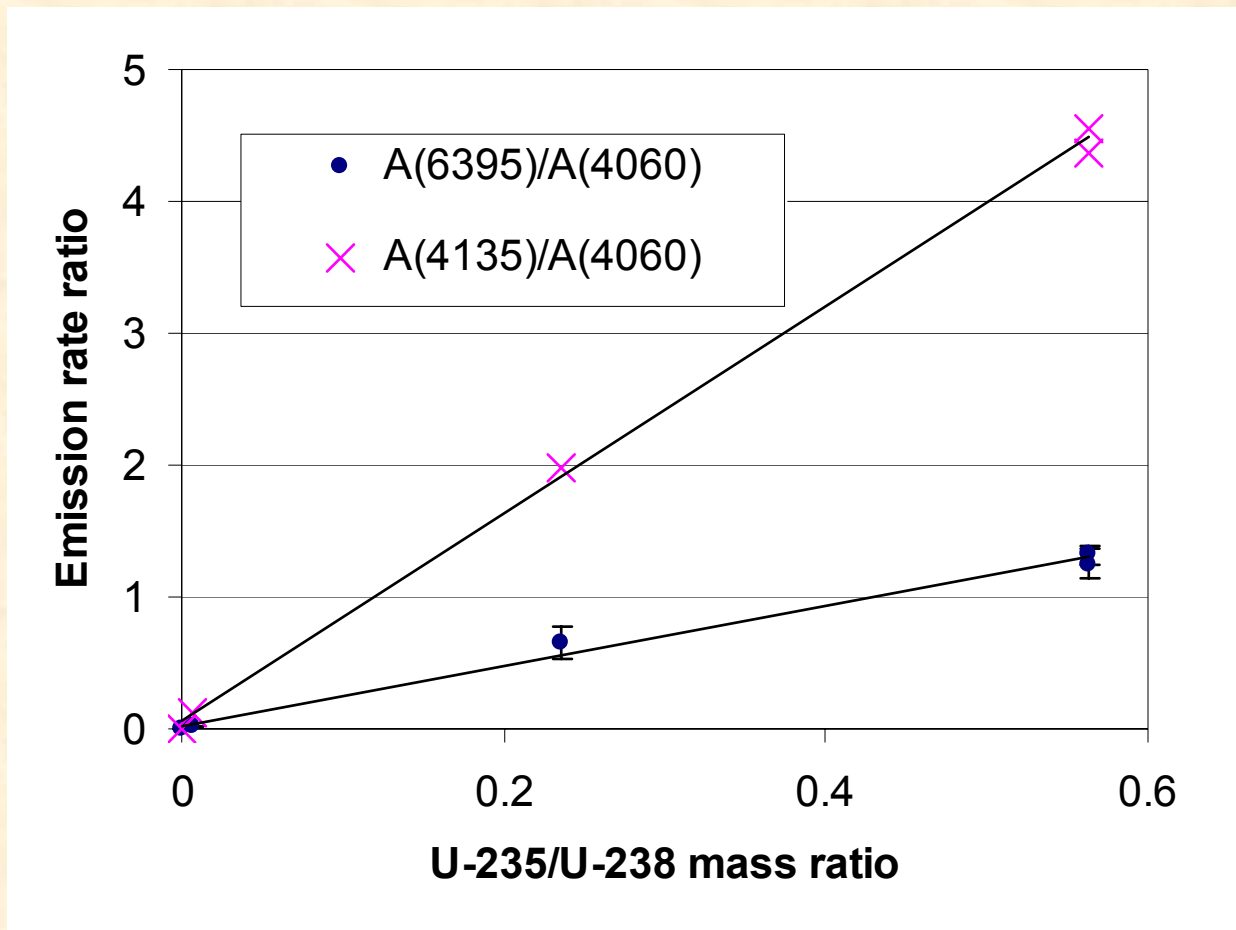
58 Ce <u>O</u> C-H-O	59 Pr <u>O</u>	60 Nd O	61 (Pm)	62 Sm O	63 Eu <u>O</u>	64 Gd O	65 Tb O	66 Dy * O	67 Ho O	68 Er <u>O</u>	69 Tm O	70 Yb O	71 Lu <u>O</u>
90 Th <u>NO₃</u>	91 (Pa)	92 U <u>C-H-O</u>											

5. Módszer az elemi összetétel meghatározására (ProSpeRo)

- Minőségi elemzés – **karakterisztikus csúcsok energiája**
- Mennyiségi elemzés – **csúcsterület**
- statisztikai módszerekkel
  - Legkisebb négyzetes illesztés
  - Statisztikai próbák

Példa: Urán

1. lépés: dúsítás meghatározása

2. lépés: U-vonalak parciális hatáskeresztmetszete

Orig. nuclid	Parent nuclide	Type of meas.	Energy (keV)	Half-life	Peak count rate (cps)	Meas. sigma (barn)	Calc. sigma (barn)
^{238}U	^{239}U	PGAA	4060	0	0.98	0.192(2)	–
	^{239}Np	Decay	278	2.36 d	0.074	0.382(6)	0.383(6)
	^{234}Th	Nat	92	$4.468 \cdot 10^9$ y	0.045(11)		
^{235}U	^{236}U	PGAA	6395	0	0.011	0.0038(2)	
	^{134}Te	Chopped PGAA	297	0	1.60	0.22(2)	0.22(2)
	^{134}Te	Chopped PGAA	1279	0	0.49	0.20(1)	0.22(2)
	^{140}Ba	Decay	537	12.75 d	0.0122	0.066(3)	0.064(1)
	^{235}U	Nat	186	$7.037 \cdot 10^8$ y	0.073		

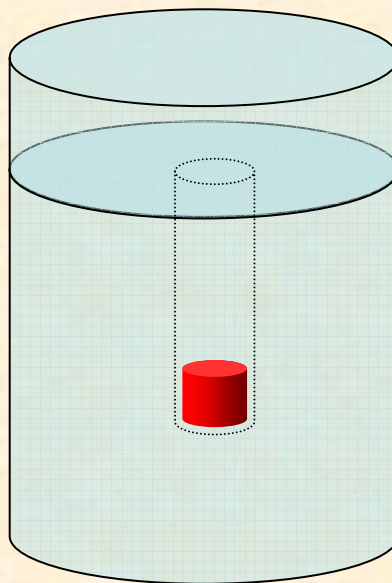
<1%

<5%

Módszerfejlesztések

Láthatatlan minta elemzése

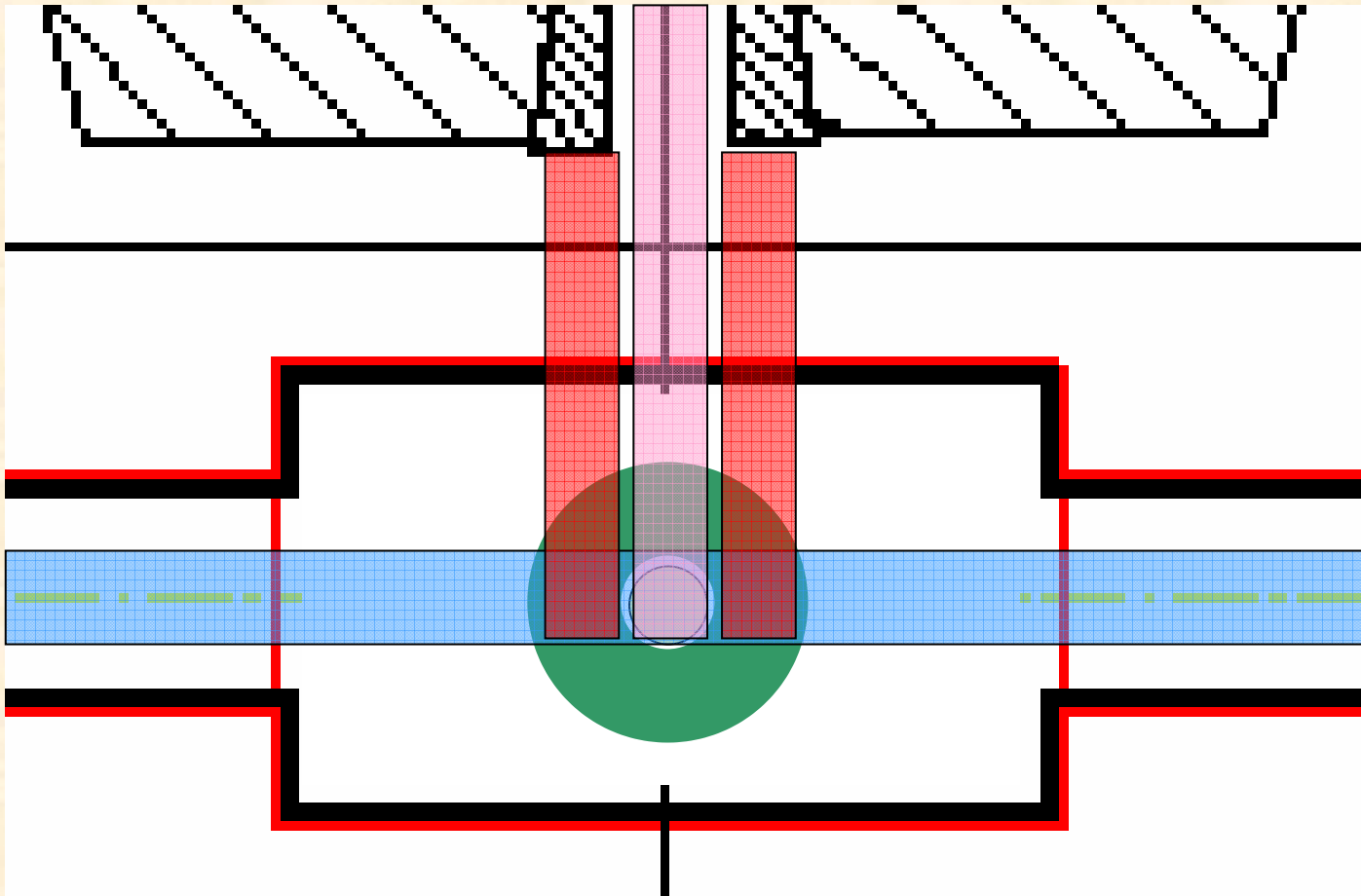
A) Vastag tokba
helyezett
hasadóanyag
kimutatása és
jellemzése

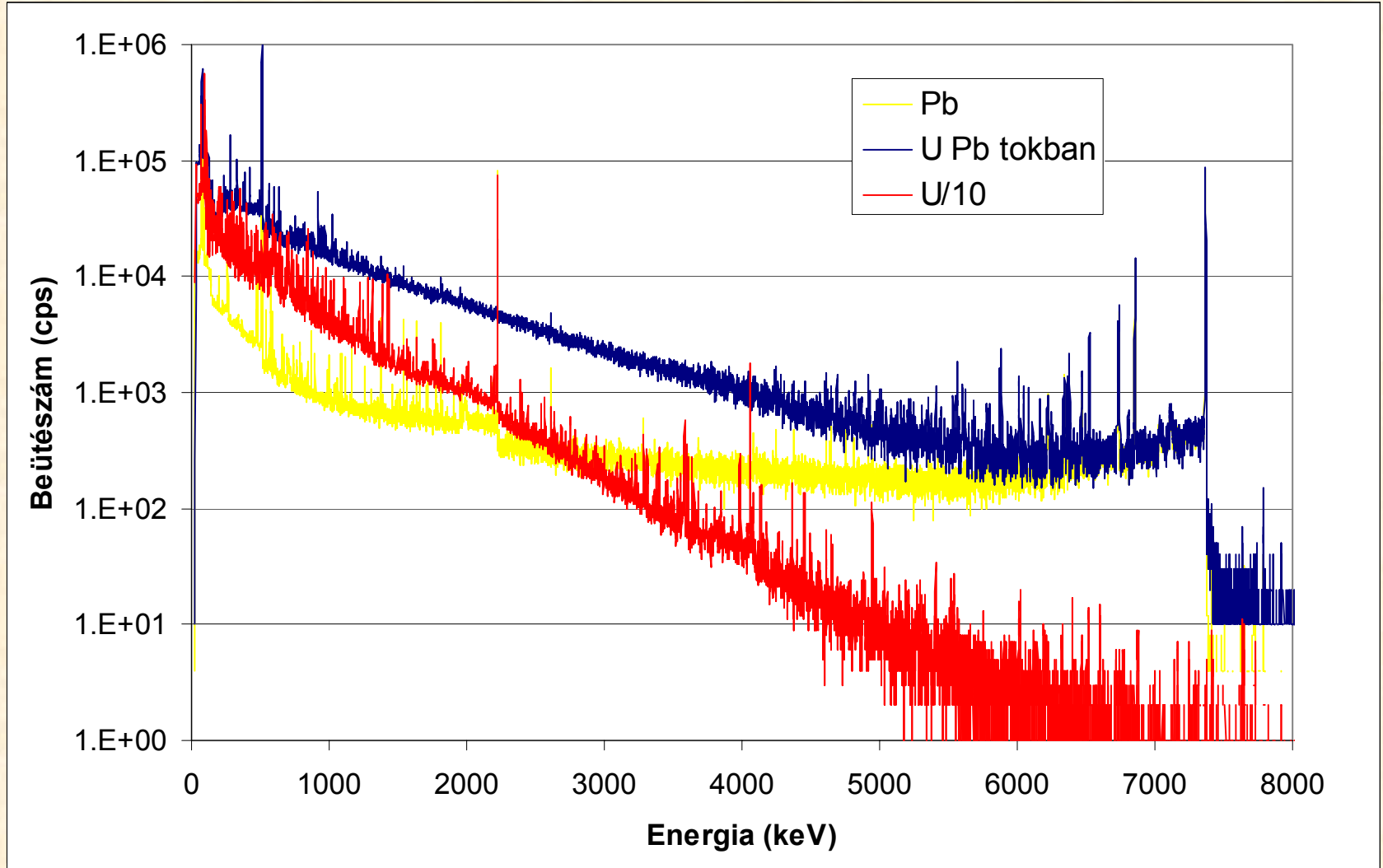
B) Kémiai reakció
monitorozása vegyi
reaktor belsejében

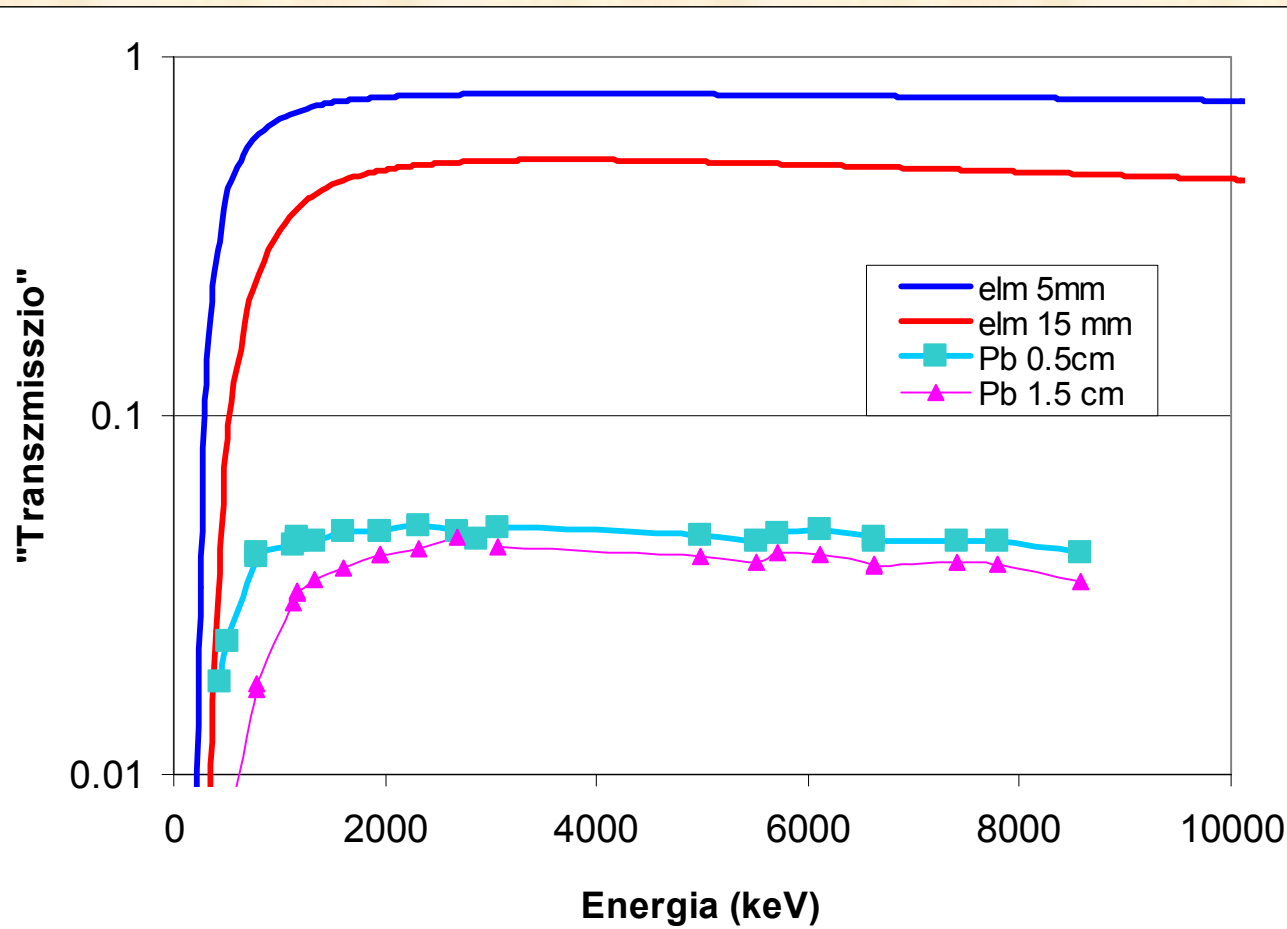
A) Kis hatáskeresztmetszetű tok – nagy hatáskeresztmetszetű minta

3. lépés: U kimutatása Pb tokban

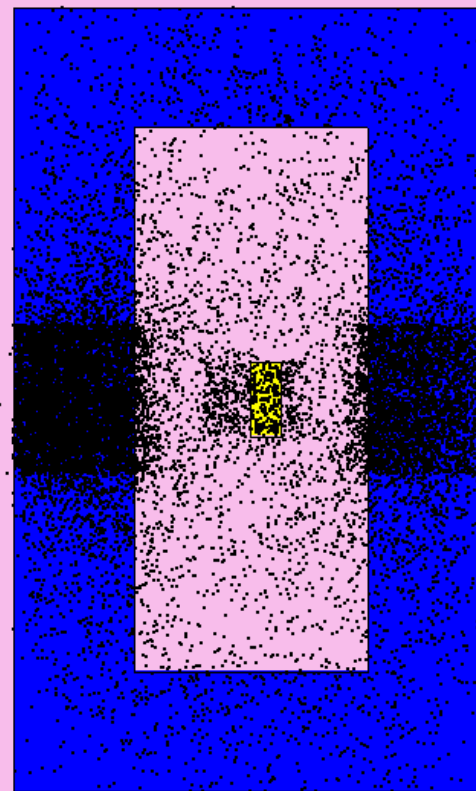
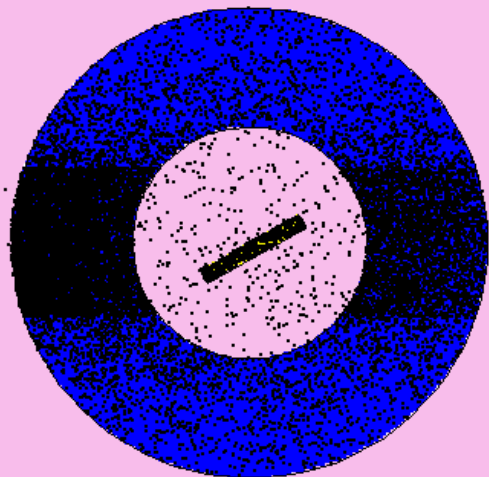

Rel. csúcsintenzitások Pb tokban mérve

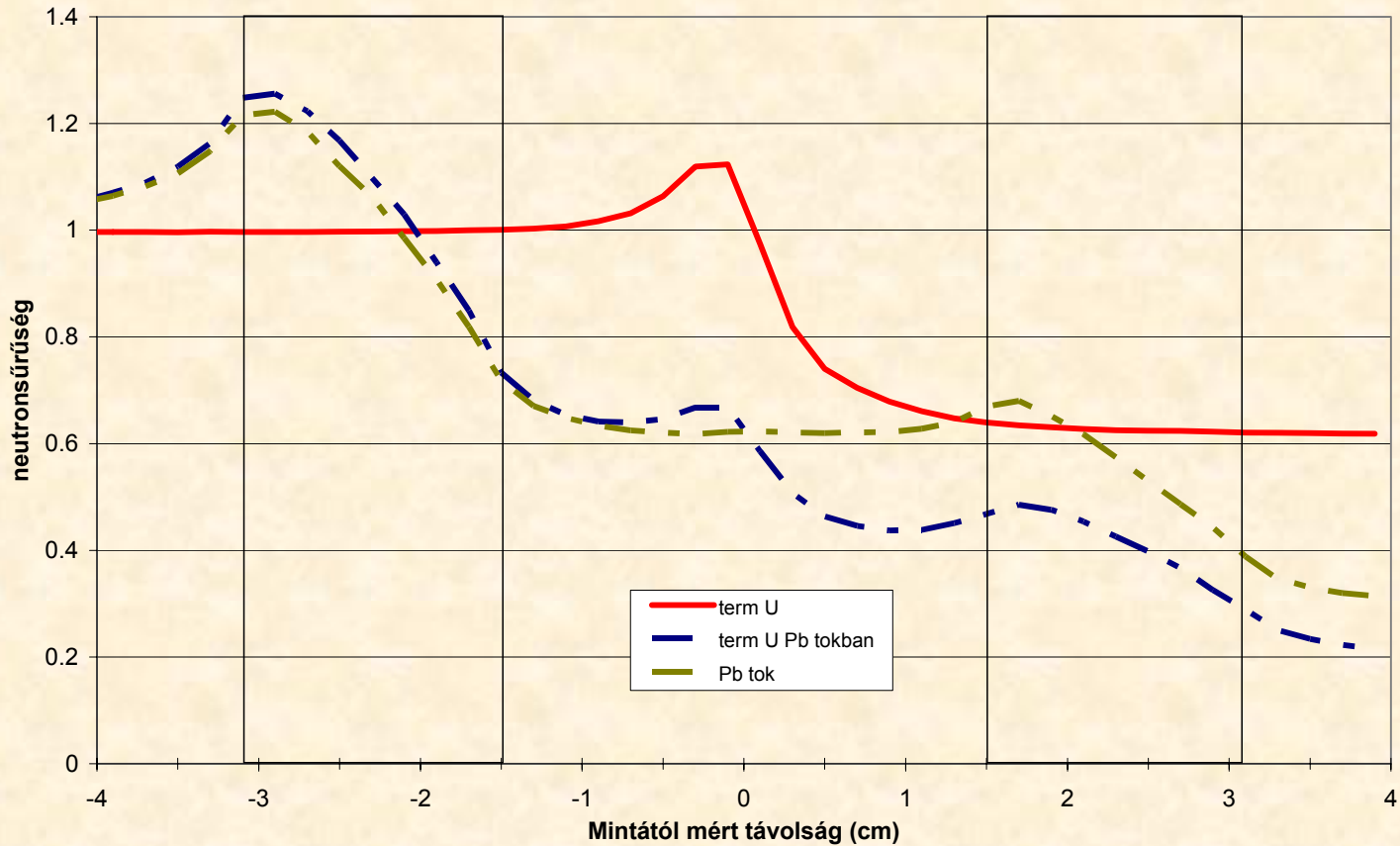
↑ Szórás
pozicionálás
↓ nehezíti a
mennyiségi
elemzést

Mennyiségi elemzéshez ismerni kell az egyes kölcsönhatások mértékét – Monte Carlo szimuláció (KZ)

A neutronok kölcsönhatása természetes uranil-acetát mintával ólomtokban.
(Eseményszám: 10 000)

4. lépés: Urán mennyiségi meghatározása

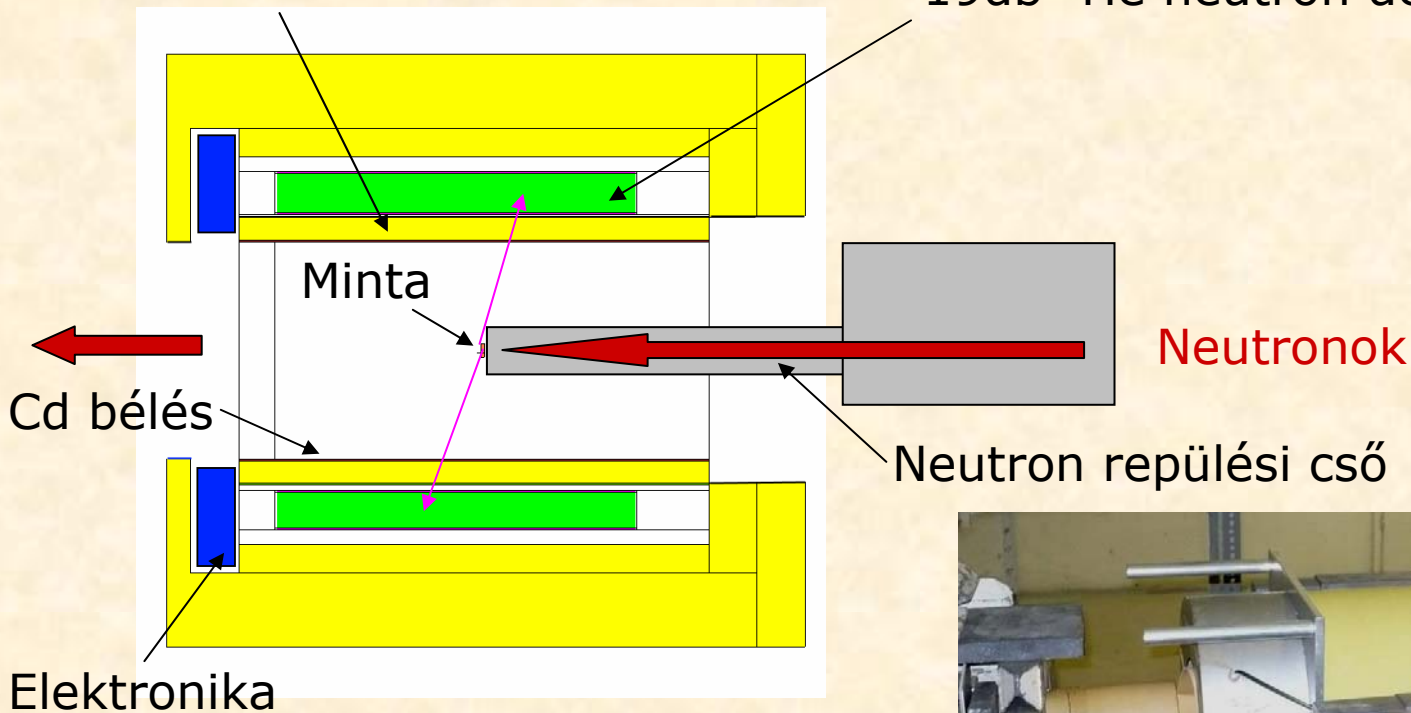
Neutronsűrűség uranil-acetát ólom tokban, anélkül, illetve üres ólomtok esetén

5. lépés: más módszerek bevonása

Koincidencia-számlálás neutronnyalámban keltett hasadási neutronokon (SBO-val)

Polietilén moderátor

19db ^3He neutron detektor cső

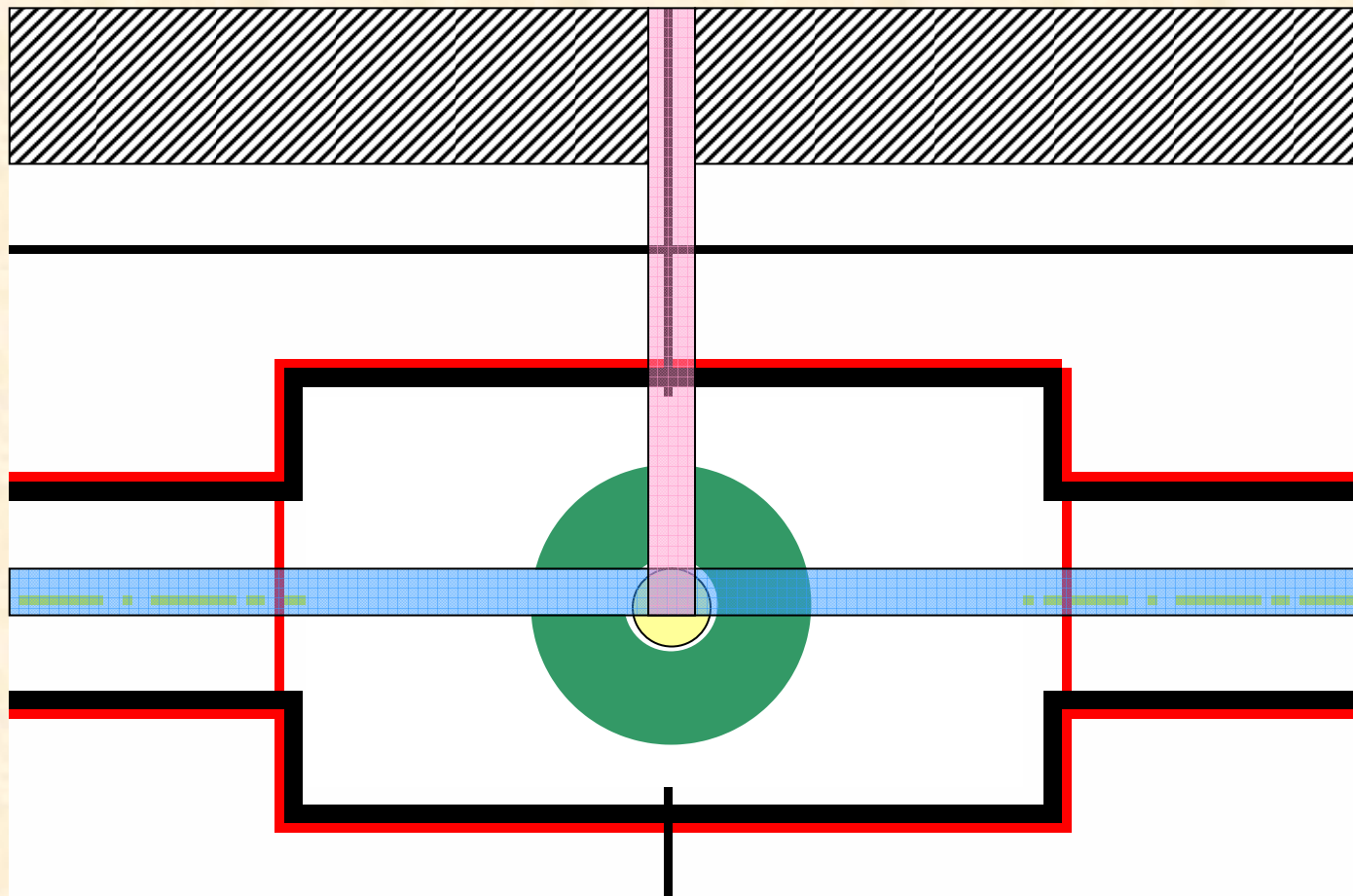

IKI Pulse train reader

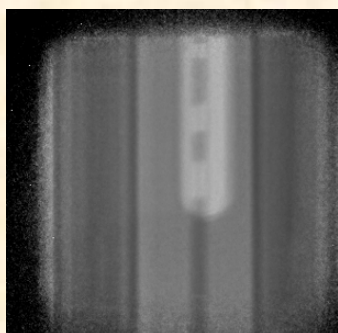
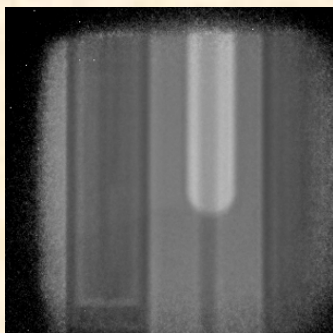

B) Kémiai reakció monitorozása kollimált nyalábbb

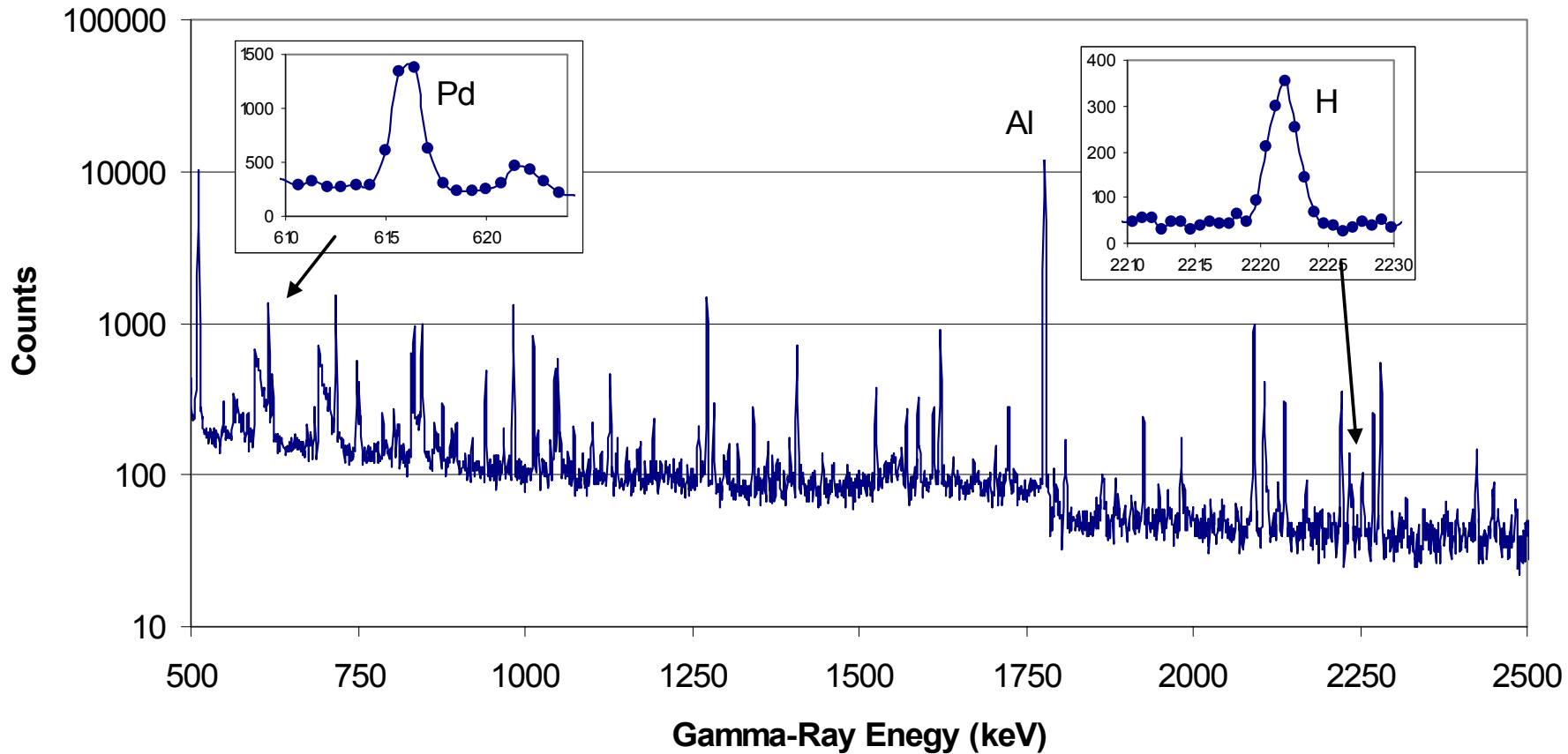

Katalitikus reakció vizsgálata (FKO-val és a FHI-vel közösen)

- Kémiai reaktor
  - Katalitikus cella: Pd + H
- Neutrontomográfia
- PGAA

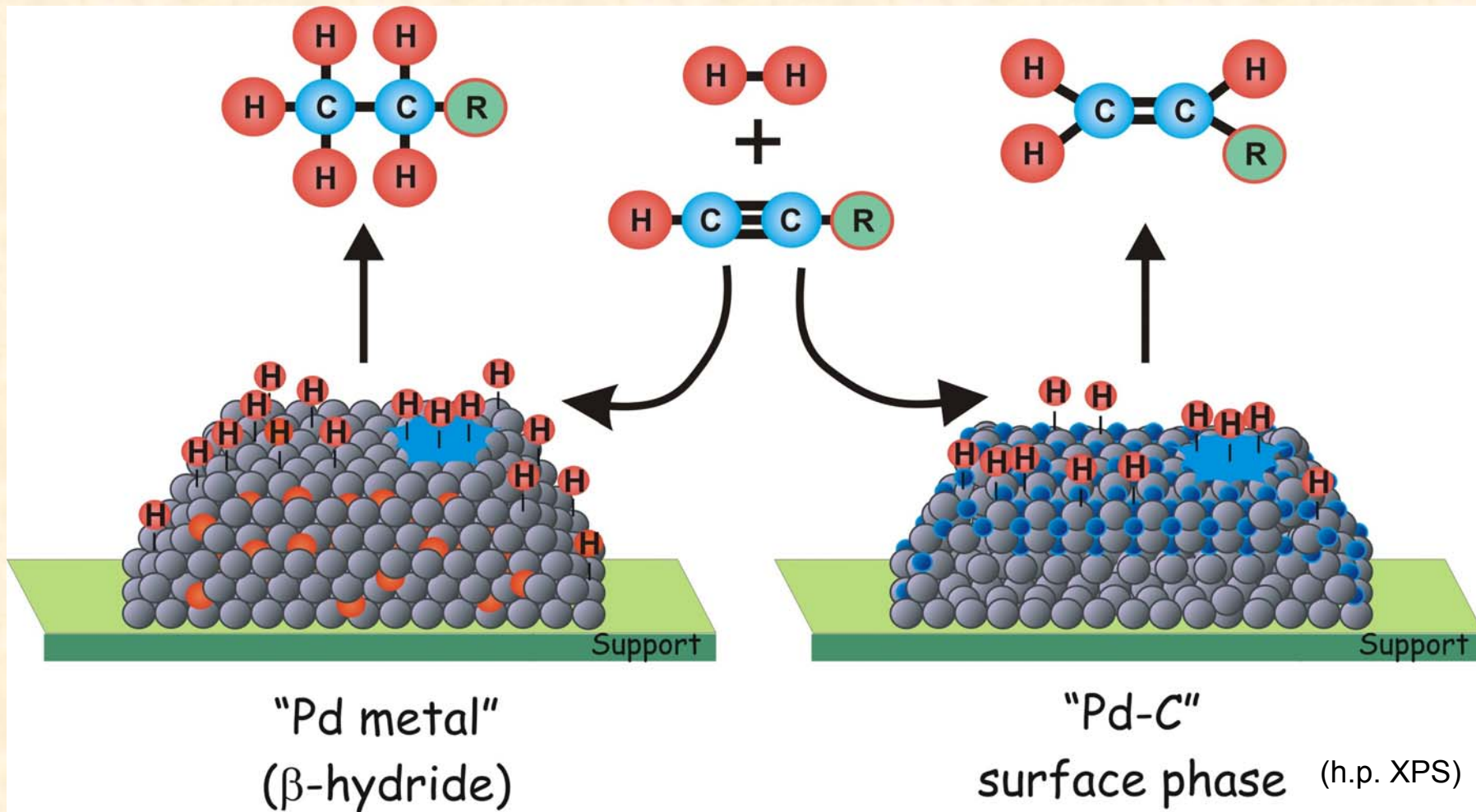
Reaktor PGAA spektruma

Eredmények

- H mennyiségének változása Pd katalizátoron
- A hidrogénezési reakció új modellje (+ in situ XPS, FHI)
- Mennyiségek
  - Pd 7 mg
  - Al₂O₃ cső 2 g
  - Al tok 0,8 kg
  - H kimutatási határ: 5 µg!!

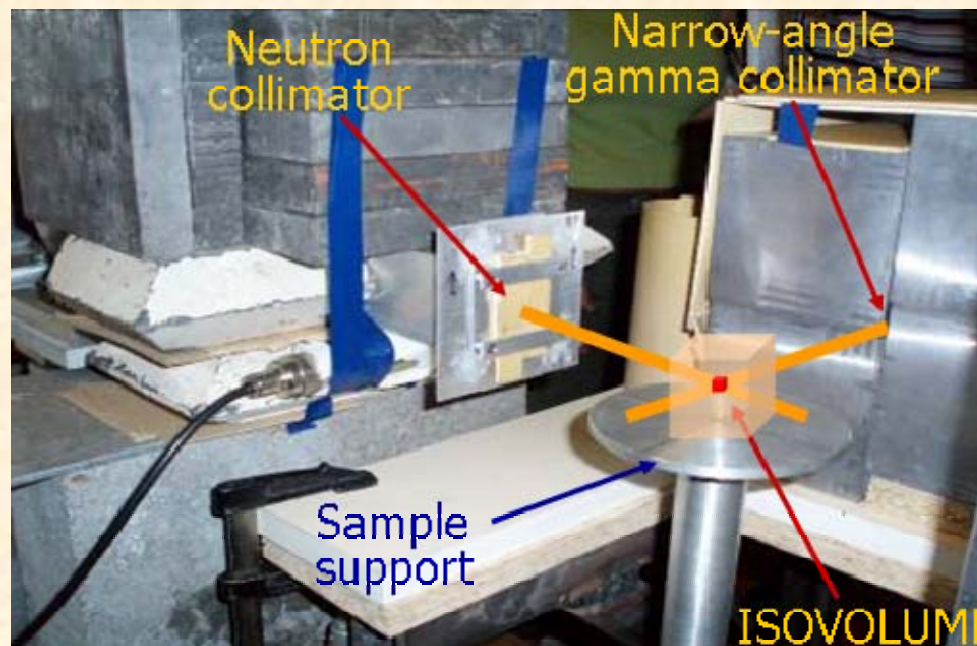
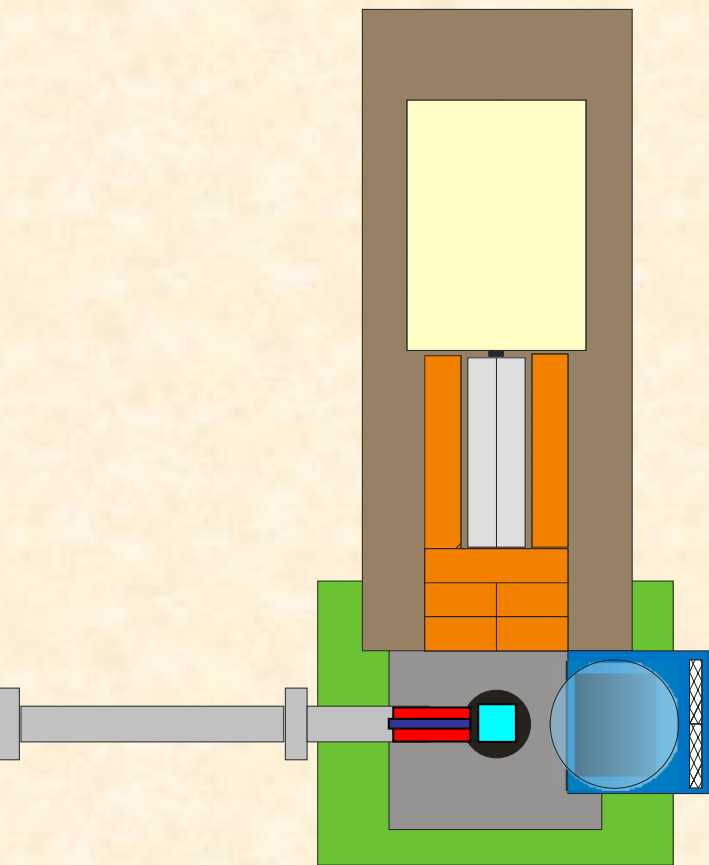
1-pentin hidrogénezése

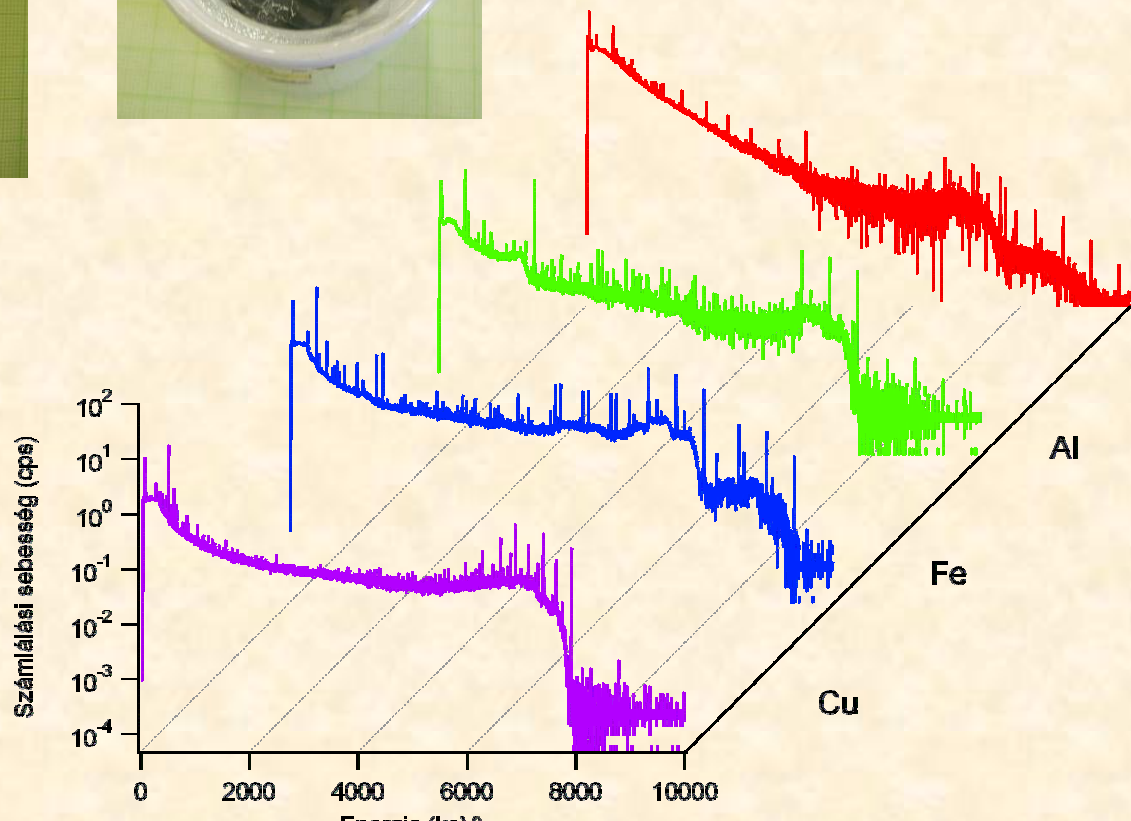
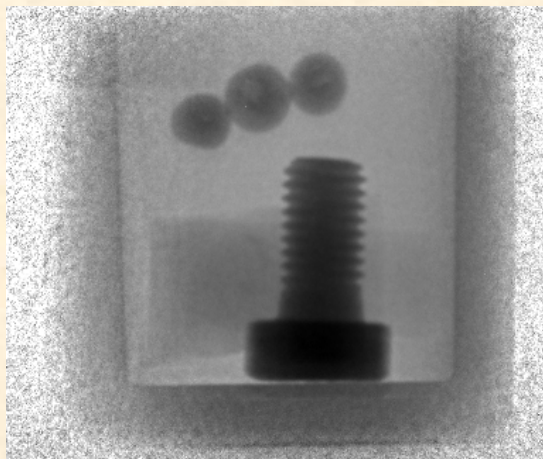
H a fém belsejébe hatol

H csak a felületen

Múlt és jövő PGAA és neutronradiográfia kombinálása

Belső részletek analízise

NORMA – terv (NKTH...)

Neutron Optics and Radiation Measurement for Analysis

1) Radiográfias kép
felvétele teljes
nyalámban

2) Kiválasztott
részletek elemzése

- neutron és
gamma-sugárzás
kollimálása

